Första fynden i Sverige av den förbisedda savflugan *Aulacigaster pappi* Kassebeer, 2001 (Diptera: Aulacigastridae)

VIKTOR NILSSON-ÖRTMAN

Nilsson-Örtman, V.: Första fynden i Sverige av den förbisedda savflugan *Aulacigaster pappi* Kassebeer, 2001 (Diptera: Aulacigastridae). **[First records for Sweden of the overlooked sap fly *Aulacigaster pappi* Kassebeer, 2001 (Diptera: Aulacigastridae).]** – Entomologisk Tidskrift 131(3): 237-239. Uppsala, Sweden 2010. ISSN 0013-886x

The recently described sap fly *Aulacigaster pappi* Kassebeer, 2001 is reported from Sweden for the first time. The species was collected in a canopy bait trap and in a window trap, both set in aspen- and birch-dominated boreal forests in the province of Västerbotten. The species is probably widespread but overlooked. Material previously identified as *A. leucopeza* Meigen, 1830 should be re-examined in the light of these findings in order to understand the occurence of the species of this family in Sweden.

Viktor Nilsson-Örtman, Storgatan 7A, 903 20, Umeå, Sweden, e-mail: viktor.j.nilsson@gmail.com

Inledning

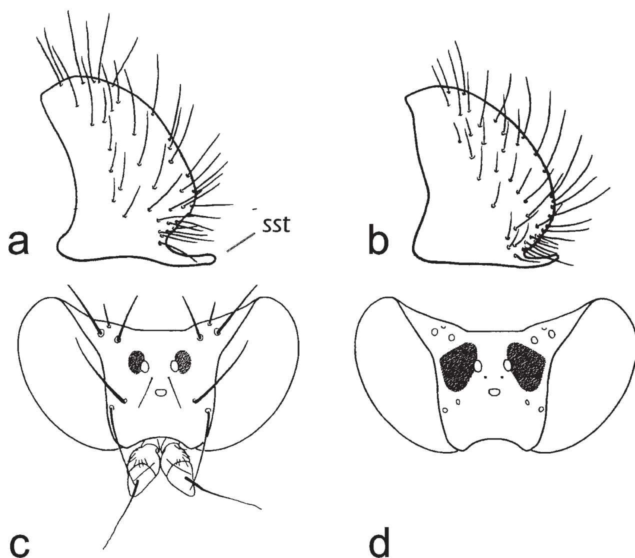
Almsavflugan, *Aulacigaster leucopeza* (Meigen, 1830) var länge den enda kända europeiska arten i familjen Aulacigastridae. Nyligen beskrevs två nya arter, *A. falcata* Papp, 1998 och *A. pappi* Kassebeer, 2001 från centraleuropeiskt material. Även Papp (1998a) hade uppmärksammat den senare arten och då misstänkt att det rörde sig om införda exemplar av den nordamerikanska arten *A. neoleucopeza* Mathis & Freidberg, 1994, men Kassebeer (2001) visade att det rörde sig om en distinkt art. Av dessa arter har hittills endast *A. leucopeza* rapporterats från Sverige. Då finska flugentusiaster under senare år på nytt granskat material som tidigare blivit bestämt till *A. leucopeza* har det visat sig att en stor del av materialet i själva verket utgörs av *A. pappi,* som är betydligt vanligare och tycks gå betydligt längre norrut. För *A. leucopeza* är de nordligaste finska fynden gjorda vid Kuopio, vid 63°N breddgrad, i höjd med Örnsköldsvik (J. Kahanpää, i brev). I Sverige har *A. leucopeza* framför allt påträffats vid noggranna undersökningar av insektsfaunan i gamla ädellövträd i skånska och uppländska parkmiljöer (Andersson 1999), men den har även rapporterats från Dalsland, Småland, Östergötland och Dalarna (Bartsch 2010).

Vid genomgång av material från en inventering av insektsfaunan i asprika miljöer, utförd av Andreas Garpebring vid Länsstyrelsen i Västerbotten, påträffades en aulacigastrid som visade sig vara en hona av *A. pappi*. Något senare påträffades arten även i mängd i en betesfälla som varit uppsatt i en liknande miljö. Dessa fynd handlar denna artikel om.

Svenska fynd av *Aulacigaster pappi*

Vb *Degerfors f:g*, Nörd-Korbeberget (RT90: 7127112;1665880), 25 maj-1 juli 2009, 1 ♀; *Umeå s:n*, Stora Orrbergets naturreservat (RT90: 7119778; 1706030), 4 augusti-3 november 2009, >20 individer.

Det första fyndet gjordes i en fönsterfälla uppsatt på en nyligen död asp. Lokalen, Nörd-Kor-

*Figur 1. –a,b) Hanens genitalier sedda från sidan och – c,d) huvudet sett ovanifrån av **Aulacigaster leucopeza** (till vänster) och **A. pappi** (till höger). Notera skillnaderna i längd och bredd av hanens surstyli (sst) och utbredningen av fläckarna på ömse sidor av punktögonen. Från Kassebeer (2001).*

*– a,b) Lateral view of male epandrium and – c,d) dorsal view of the head of **A. leucopeza** (left) and **A. pappi** (right). Note the length and breadth of surstyli (sst) and extent of shiny areas on both sides of ocelli. From Kassebeer (2001).*

beberget utgörs av en rätt brant sydvästsluttning bevuxen med nästan orörd lövskog som växt upp efter en brand ungefär 90 år tidigare. Runt 60% av träden utgörs av lövträd, varav asp och vårtbjörk dominerar, med visst inslag av sälg, gråal och rönn. Stora mängder klen, död lövved präglar lokalen, men det finns även enstaka mycket grova, döda vårtbjörkar och aspar från tiden före branden.

Det andra fyndet gjordes i en något förenklad "Oulu-fälla" (Laaksonen m.fl. 2006) betad med en blandning av öl, vin, frukt, sirap, jäst och socker. Den var upphissad till ungefär fem meters höjd i en gammal döende björk. Miljön i naturresevatet på Stora Orrberget utgörs av en sydsluttning med högproduktiv gammal granskog. På krönet av det 318 meter höga berget återfinns ett mycket rikt inslag av gammal asp och björk.

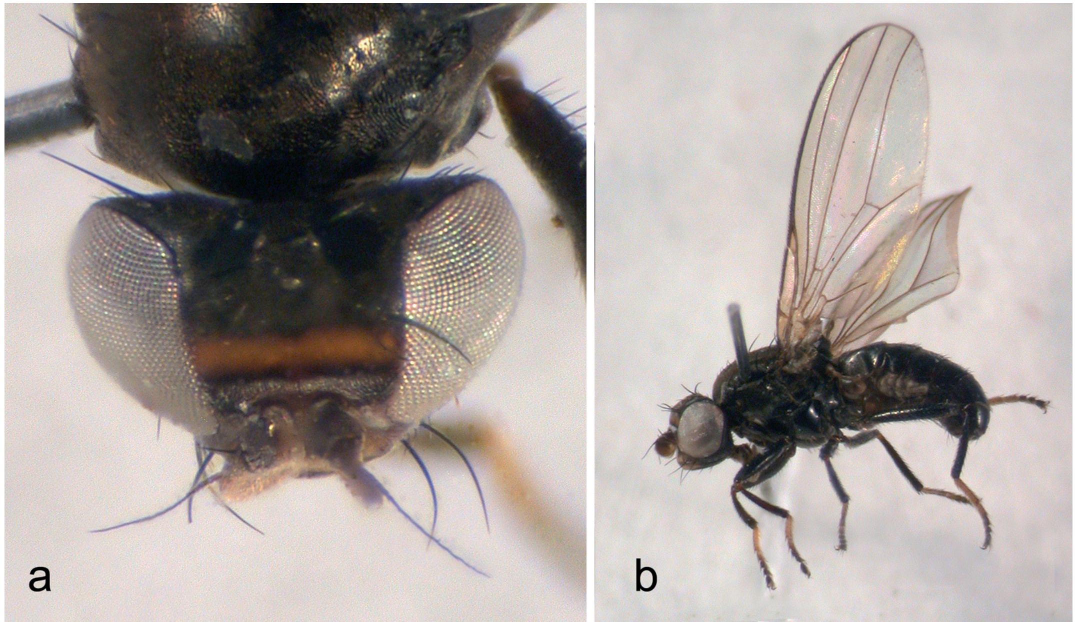
Kännetecken och biologi

Aulacigaster pappi kan skiljas från *A. leucopeza* genom formen på utskotten på hanens genitalier, surstyli, vilka hos *A. pappi* är tunna och korta, medan de hos *A. leucopeza* är kraftigare och längre (Fig. 1a, b, sst). Vidare omges huvudets punktögon på ömse sidor av stora, trapetsformade till triangulära, glänsande fläckar hos *A. pappi* (Fig. 1d & 2a), medan dessa fläckar hos *A. leucopeza* är små och runda (Fig. 1c). Benen hos *A. pappi* är dessutom nästan helt mörka med bara antytt ljusare knän (Fig. 2) medan *A. leucopeza* oftast har tydligt ljusare baser på skenbenen. Den i Nordeuropa ännu ej påträffade arten *A. falcata* kan möjligen också förekomma i Sverige. Denna art har mer rektangulära pannfläckar som är ännu större än dem hos *A. pappi*. Den har också gulbruna skuldror och framhöfter som kontrasterar mot den mörkbruna ryggplåten (jämnmörka hos de båda övriga arterna), samt mycket långa surstyli (nästan dubbelt så långa som hos *A. leucopeza)*.

Larverna av samtliga arter i familjen lever i savflöden på olika träd (Papp 1998b). *Aulacigaster leucopeza* tycks inte i någon högre grad vara värdspecifik utan lever på en rad trädarter, både barr- och lövträd. Om så är fallet även för *A. pappi* är inte känt. I Finland tycks arten åtminstone utvecklas på asp (J. Kahanpää, i brev). I Tyskland har den påträffats i skogar dominerade av både ek och bok (Kassebeer 2001).

Diskussion

Det faktum att de här dokumenterade fynden av *Aulacigaster pappi* gjordes i en miljö där jag inte alls förväntat mig finna almsavflugor bidrog naturligtvis till att jag blev uppmärksam på att det kunde röra sig om någon helt annan art än

*Figur 2. Honan av **Aulacigaster pappi** Kassebeer, 2001 insamlad på Nörd-Korbeberget, Västerbotten. Arten rapporteras här som ny för Sverige. Foto: Viktor Nilsson-Örtman.*

*Female of **A. pappi** collected on Nörd-Korbeberget, here reported for the first time from Sweden.*

den tidigare kända *A. leucopeza*. När detta visade sig stämma väcktes flera frågor. Förekommer *A. pappi* i högre grad än *A. leucopeza* i naturskogar? Kan den vara så fåtalig i svenska samlingar för att få har letat efter savlevande småflugor i sådana miljöer? De båda arterna förekommer dock sida vid sida i ädellövskogar i Centraleuropa (Kassebeer 2001) och i många olika miljöer i Finland. Därför förefaller det mer troligt att arterna även hos bör kunna uppträda tillsammans, såväl i parker som i naturskog, och att svenska entomologer helt enkelt inte uppmärksammat *A. pappi* förrän nu. En förnyad granskning av tidigare insamlat material som bestämts till *A. leucopeza* torde precis som i Finland uppdaga ytterligare fynd av arten. Det ska bli spännande att se huruvida arterna skiljer sig åt i habitatval. Rimligt är dock att anta att asp, *Populus tremula*, är viktig för arten i norra Sverige, där antalet ymnigt savande lövträd annars är litet.

Aulacigaster pappi är nu känd från Tyskland, Frankrike, Schweiz, Ungern, Finland och Sverige (Carles-Tolra & Pape 2010).

Litteratur

Andersson, H. 1999. Rödlistade eller sällsynta evertebrater knutna till ihåliga, murkna eller savande träd samt trädsvampar i Lunds stad. – Ent. Tidskr. 120: 169-183.

Bartsch, H. 2010. Aulacigastridae. I: Tidsfönsterbaserade preliminära provinskataloger för Diptera. – Opublicerad.

Carles-Tolrá, M. & Pape, T. 2010. Fauna Europaea: Aulacigastridae. Fauna Europaea version 2.2. – http://www.faunaeur.org

Kassebeer, C.F. 2001. Die einheimischen Arten der Gattung *Aulacigaster* Macquart, 1835 (Diptera, Aulacigastridae). – Dipteron 4: 23-32.

Laaksonen, J., Laaksonen, T., Itämies, J., Rytkönen, S. & Välimäki, P. 2006. A new efficient bait-trap model for Lepidoptera surveys - the “Oulu” model. – Entomologica Fennica 17: 153-160.

Papp, L. 1998a. The Palaearctic species of *Aulacigaster* Macquart (Diptera, Aulacigastridae). – Acta zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae 43 (1997): 225-234.

Papp, L. 1998b. Family Aulacigastridae. – In: Papp, L. & Darvas, B. (eds). Contributions to a Manual of Palaearctic Diptera. Vol. 3: 279-284. Higher Brachycera. Budapest.